

Martin Luther – Încredere în credință și responsabilitate față de lume A.M. RITTER

Rezumat:

În cei peste treizeci de ani de când susține prelegeri în facultăți de teologie ortodoxe din România, autorul a tratat în mare parte numai teme patristice. Nu arareori discuțiile care au urmat au condus la un punct în care ar fi putut propune auditoriului să citească și să discute texte din Luther; astfel s-ar fi putut arăta cât de familiare ar fi putut să le fie aceste texte. Totuși, niciodată nu s-a ajuns în acel punct. Dialogul evanghelic-lutheran oficial, la nivel bilateral sau mondial, oferă destul de rar posibilitatea să fie discutate și explicate contextul și consecințele anumitor afirmații ale uneia sau alteia dintre tradițiile implicate. Lipsa de texte sursă traduse (de exemplu, din Luther până nu demult nu existau traduceri ale unor texte în limba română) face ca înțelegerea celuilalt, dincolo de aria limitată a specialiștilor, să fie adesea limitată. Prezentul studiu dedicat memoriei lui Aurel Jivi schițează ceea ce i se pare autorului, în calitate de lutheran și prieten al Ortodoxiei, a fi esențial în teologia lui Martin Luther în ceea ce privește profunzimea credinței și responsabilitatea față de lume. El consideră că tratarea acestei teme este potrivită în contextul acestui număr de revistă întrucât intră în aria de interes a lui Aurel Jivi, care în studiile sale despre Chiril Lukaris s-a ocupat de relațiile dintre Ortodoxie și Reformă.

Cuvinte cheie

Ortodoxie și Reformă; încredere în credință și responsabilitate față de lume astăzi

În lungii ani în care am ținut prelegeri în facultățile de teologie ortodoxă din România și în care m-am întâlnit cu Aurel Jivi (în Sibiu și în alte locuri), am tratat în mare parte teme de natură patristică. Adesea, discuțiile au condus la punctul în care eu am spus: „Aș dori acum să citesc cu dumneavoastră vreme de câteva ore texte din Luther; multe dintre acestea vi s-ar părea foarte familiare”. Totuși, niciodată nu am ajuns să facem acest lucru. De asemenea în dialogurile oficiale evanghelic-ortodoxe, bilaterale sau la nivel mondial, se găsesc rar ocazii, condiții, contexte și consecvențe să se identifice și să se explice anumite declarații ale unei tradiții despre care este vorba la momentul respectiv. Lipsa textelor sursă traduse (de exemplu, din Luther, până nu de multă vreme, încă nu exista vreo traducere în românește) explică restul, anume că înțelegerea altora, dincolo de cercul specialiștilor, este adesea foarte limitată.

Pornind de aici, doresc ca în cele ce urmează, în aceste pagini dedicate lui Aurel Jivi, să prezint ceea ce mi se pare mie, ca lutheran și prieten al Ortodoxiei, a fi esențial în teologia lui Martin Luther despre profunzimea credinței lui și în același timp în modul lui de abordare a lumii. Consider potrivită tratarea acestei teme în cadrul acestui număr de revistă cu studii dedicate lui Aurel Jivi tocmai pentru că interesul lui a fost legat și de relațiile dintre Ortodoxie și Reformă, mai ales în studiile sale despre Chiril Lukaris.

Una dintre cele mai pline de sens și de asemenea de succes publicații din mijlocul unei adevărate avalanșe de literatură despre Luther, care a adus în lumina tiparului în ultimii ani jubiliari Luther, anume 1983 și 1996, este o selecție de traduceri din scrierile lui Luther (inițial apărute la Editura Insel din Frankfurt) care este excelent lizibilă, prelucrată de către specialiști de primă mărime și – nu în ultimul rând – oferită la un preț fantastic de accesibil¹. În mod corespunzător se poate spune: probabil că marile momente au fost în acești ani jubiliari în care s-a reușit, în loc să ne mulțumim cu șabloane accesibile sau să apelăm la banale imagini moderne înlocuitoare, să-l descoperim pe Luther în propriul lui cuvânt, fără ca prin aceasta să cădem în genunchi într-o admirație oarbă.

Pentru cine se apleacă cu seriozitate asupra unei astfel de încercări, la care doresc și eu să-i invit pe cititorii mei, poate și astăzi să aibă parte de această experiență: Luther poate fi înțeles!

La Luther, limba folosită poate să sune uneori arhaic, anumite expresii de specialitate (precum nu în ultimul rând justificare – „Rechtfertigung”) ne-au devenit străine, anumite reprezentări (precum

¹ Martin Luther – Jubiläumsausgabe. Ausgewählte Schriften in sechs Bänden, Karin Bornkamm și Gerhard Ebeling (editori), Frankfurt/M. (1982) ²1983.

literam” indicațiile și consolările bisericii lui, în care era întotdeauna nevoie de propria colaborare! Și astfel, întrebarea lui neliniștitoare : „Cum anume primesc eu un *Dumnezeu milostiv*?” a fost mai puțin un „subiectivism” nepermis, cât mai degrabă o întrebare – serioasă – la adresa Bisericii timpului său. Nu se afla ea oare în pericolul de a rămâne datoare oamenilor „care aveau nevoie de mântuire”? Nu cumva îi lăsa pe acești oameni să se adâncească în îndoială și în nesiguranța mântuirii prin aceea că mereu apela în ultimă instanță la ea însăși pe calea spre autoasigurare morală?

Pentru o astfel de nesiguranță existau din Evul Mediu târziu numeroase semne – iar aceasta a fost, așa cum trebuie subliniat, mai ales în Germania și în Elveția (așadar în țările de origine ale Reformei), dar și în Olanda, probabil până acum epoca „cea mai bisericească” – care prin mulțimea lor sunt atât de lipsite de ambiguitate, încât niciun om rațional nu mai poate să conteste temeinicia problematicii Reformei.

Pentru Luther, așa cum am spus deja, cunoașterea justificării (*Rechtfertigungserkenntnis*) nu a fost numai ruptura cea mai hotărâtoare, ci a rămas „articolul despre justificare” pentru toată viața, „primul și principalul articol.” Voi oferi doar o singură dovadă în acest sens, din așa-numitele „articole smalkaldice” din 1537: „Având acum acestea” – adică: că Iisus Hristos Domnul și Dumnezeu nostru a murit pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră, că doar El este Mielul lui Dumnezeu, Care poartă păcatele lumii – „(dieweil nun solches) trebuie să fie crezut și nu trebuie să fie confruntat sau obținut cu vreo altă lucrare, lege sau merit; astfel, este clar și sigur că doar nouă ne face dreptate o astfel de credință, așa cum spune Sfântul Pavel⁷: ‚Credem că omul se va îndrepta fără faptele legii, prin credință ‘; item (adică: de asemenea): ‚că doar El singur este drept și face drept pe cel care este în credința lui Iisus‘. – De la acest articol nu se poate devia sau renunța, chiar dacă ar cădea cerul și pământul sau nu ar mai rămânea nimic. Căci nu este un alt nume dat oamenilor, în care să putem fi binecuvântați ...⁸ Despre aceasta trebuie să fim cu totul siguri și să nu ne îndoim, altfel totul este pierdut ...”⁹.

Pe baza acestui text s-a alcătuit formularea justificării din credință ca „articol” „cu care Biserica stă sau cade” (*articulus stantis seu cadentis ecclesiae*). Cu atât mai apăsător este faptul că aici chiar și cele mai fidele Biserici creștine evanghelice și cei mai ecleziali teologi simt distanță și înstrăinare; că – inclusiv din aria evanghelică – șirul celor care s-au ridicat împotriva pretenției de adevăr a acestei fraze – se întinde de la Erasmus din Rotterdam (dacă se dorește ca el să fie numărat cu adversarii lui din tabăra „vechilor credincioși”) până la Immanuel Kant, Fichte, Lagarde și Karl Jaspers¹⁰ – este mult mai impresionantă decât seria celor care pot citi această frază cu adevărat determinată pentru viața și gândirea lor și cei care au reușit (cu propriul succes), să o explice contemporanilor. Astăzi este vorba mai ales, precum se pare, totala renunțare la *autodeterminarea și autorealizarea* omului și a societății, pe care ne-au descumpănit-o post-iluminismii.

Și totuși, tocmai în societatea meritocrată de astăzi, cu victimele ei tot mai multe – atât în Răsărit cât și în Apus -, în pofida tuturor legilor politice și sociale din lumea de astăzi, mesajul de justificare nu este numai necesar, ci trebuie să fie și transmisibil, căci „secularismul” care reușește să ispitească, încearcă cu propria dorință și capacitate să ne scoată din aria iluziei și a resemnării, din scepticism și aroganță.

Ceva este, în orice caz, clar: cel mai important lucru pe care îl are de spus Luther, el de mult nu mai vorbește unora (evanghelicilor) spre confirmare și altora (ortodocșilor și catolicilor mai ales) spre a-i enerva și critica, ci spune aceasta tuturor creștinilor spre învățare și consolare. Trebuie numai ca această lucră să fie puțin „tradus”, trebuie să fie formulat ceva mai puțin „specific confesional” și ceva mai mult „specific credinței”!

Pot și doresc în cele ce urmează să lămuresc acest lucru:

Când Luther subliniază că „credința singură” ne face drepti înaintea lui Dumnezeu, prin aceasta el ne face să rămânem conștienți și să transpunem în viața practică aceea că nu faptele și acțiunile noastre determină sensul și valoarea vieții noastre, oricât de valoroasă și plină de sens ar fi aceasta, ci ceea ce noi *primim*; într-o viață care se întinde între naștere și moarte ca două evenimente ale existenței

⁷ Aici Luther are în fața ochilor *Rm* 3, 28 și 26.

⁸ Compară *FA* 4, 12.

⁹ În *Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*, ³1956, p. 415-416.

¹⁰ Vezi în acest sens cartea lui H. Bornkamm, *Luther im Spiegel der deutschen Geistesgeschichte*, Heidelberg 1955.

umane, față de care acțiunea umană stă de-o parte, ca să spunem așa, și prin aceasta exprimă clar situația fundamentală a vieții noastre și o pune în valoare.

Când Luther se pronunță mai departe împotriva „îndreptării prin fapte”, astfel el poate să cauzeze un scepticism adânc împotriva moralei noastre: împotriva egoismului ascuns, inclusiv aparent cele mai înalte acțiuni ale noastre altruiste și morale; mai ales împotriva întrebării pe care o ascundem cu drag, dar pe care nu putem să o evităm, ce ar fi cu viața noastră, dacă toate eforturile morale ale noastre și în relație cu semenii și lumea s-ar dovedi în cele din urmă ca fiind în zadar.

Când Luther vorbește despre Dumnezeu Care este ascuns „în spatele contrariilor” (*sub contrario*), el formulează prin aceasta experiența modernă a „absenței” „morții lui Dumnezeu” (Nietzsche), a „întinerului lui Dumnezeu”, împotriva celei „doar a credinței”, că în ciuda tuturor nesiguranțelor suntem chemați să ținem și să apărăm – chemați prin Dumnezeu și Cuvântul Lui, care se „făgăduiește” lui, credinciosului. Când credinciosul este numit de către Luther „în același timp drept și păcătos” (*simul iustus et peccator*), prin aceasta este exprimat într-un alt mod experiența modernă că creștinul, dacă reflectă corect la experiențele lui cu credința în această lume, se experiază pe sine a fi în același timp credincios și lipsit de credință.

Când Luther în sfârșit predică credința ca *certitudine* (*certitudo*) a mântuirii, nu *siguranță* (*securitas!*), el spune creștinilor moderni că Dumnezeu nu poate fi „arestat” în afara credinței și poate să fie „pre-arătat”, realitatea lui este mai degrabă sigură în același mod în care omul, în mod „subiectiv” dar deloc neutru, *se lasă în seama lui Dumnezeu*, pe care-L vestește cuvântul făgăduinței. Cine însă crede, spune Luther, acela începe să facă activ cuvântul dumnezeiesc de făgăduință, care spune „Hristos S-a născut: crede că El S-a născut *ție* și tu vei fi născut din nou. Hristos a învins moartea și păcatul: crede, a biruit-o *pentru tine* și tu însuși vei învinge. Aceasta este specificitatea Evangheliei, care nu este transmisă prin *istoriile* umane: în *Evanghelie* este descoperită dreptatea lui Dumnezeu”¹¹. Aceasta este așa-numita „înțelegere sacramentală” a Cuvântului lui Dumnezeu a lui Luther. Cine crede în cuvântul din toată inima, acela are „efectiv” ceea ce crede.

Toate acestea sunt în mod sigur numai expresii. Ele însă ar putea cel puțin să indice o anumită direcție. Doresc acum să reflectez cu dvs. cum anume poate devia un cu totul alt mod de abordare a lumii și o cu totul altă responsabilitate față de lume din concepția lui Luther aparent atât de lumească a „justificării” ca și centru al descoperirii sale reformatoare; mesajul, așadar, că chestiunea mântuirii și a sensului trebuie să fie tratate ca fiind decise *in Christus* și că omul se poate ști preluat în credință, însă nu poate să fie definit prin *acțiune*.

Cum se întâmplă aceasta?

Învățătura despre justificare s-a lovit deja în timpul vieții lui Luther de obiecția că ea ar distruge baza întregii vieți tradiționale și că ar conduce la deznădejde. Foarte probabil că Luther a știut că această credință va da astfel de deznădejdi; căci ambii, „Satana și Hristos au nevoie de lege” (ca expresia cea mai succintă a cerințelor divine către noi), „pentru a-i speria pe oameni. Scopurile lor însă sunt fundamental diferite. Căci Satana dorește ca omul să se îndoiască de Dumnezeu, de milostivirea Lui și de iertarea Lui și caută să-i orbească pe oameni într-o asemenea măsură încât să nu mai creadă în propria lor iertare ...”¹². Luther vorbește aici aparent din propria experiență dureroasă. Deznădejdea satanică este prin urmare întotdeauna deznădejde față de Hristos. „*Deznădejdea evanghelică*” este dimpotrivă cu totul altceva. Evanghelia are nevoie de legea lui Dumnezeu precum de un medic bun, ca un „contradar” împotriva oricărei „*siguranțe* nebune” care este așezată atât de adânc în oameni, „că nimic nu poate să-i miște – decât doar legea lui Dumnezeu”. Scopul este tocmai invers. Scopul este: viața, deschiderea oamenilor pentru cuvântul mântuirii, pe care ei îl ascultă aici, când cuvântul legii lui Dumnezeu îl acuză ca și cuvânt ajutător, mântuitor. Scopul legii, potrivit „înțelesului și utilizării lui spirituale” este în același timp să facă drum pentru primirea credinței în Hristos, așa cum este scris: „Evanghelia va fi vestită *săracilor*.” (Matei 11, 5; Luca 7, 22). Îndoiala față de propria faptă în fața lui Dumnezeu, care prin aceasta dorește să rămână neconfundată și neamestecată cu pietismul moral - Luther nu a fost cu nimic mai puțin decât un „pesimist moral” -, această îndoială față de propria faptă în fața lui Dumnezeu este așadar exact contrariul oricărei îndoieli care-l duce pe om la cădere. Da, se poate spune: acuzația care îi este făcută învățăturii reformatoare sub accentuarea *necesității așa-*

¹¹ Așa spune Luther într-o predică despre Matei 9, 1 ș.u., pericopa despre vindecarea paralticului (în așa-numita ediție de la Weimar a operei lui Luther, vol. 9, p. 415 ș.u.).

¹² Acest citat și următoarele provin dintr-o dispută științifică, așa-numita dispută „a 2-a dispută a antinomiilor” din anul 1538, tipărită în ediția de la Weimar (WA) vol. 39, partea 1.

numitor „fapte bune”, se întoarce, pusă în lumină, cu contrariul ei: *fără* a se îndoi de sine, sau, altfel spus: *fără* ca omul să înceteze să fie scop și țel al propriilor fapte și să-și caute propria sa onoare, există cu dificultate o posibilitate spre „fapte bune, iar aceasta înseamnă *acum*: aceea că omul poate să se dăruiască în fapte, în loc să se caute în sine; prin aceea că el cere doar ceea ce are nevoie, în loc să caute „faptele” despre care crede că-l fac pe el însuși autorul faptelor, bun și pios. Cine acționează în acest mod este numit de către Luther în mod ocazional – plastic și drastic - „maimuțe”, cei care maimuțăresc „sfinții”.

Cu toate cele spuse până acum se lămurește ce urmări au rezultat pentru Luther din determinările esențiale și de relație dintre „credință” și „fapte” pentru „etică” drept chestiune cu privire la „transformarea în om a oamenilor.” Luther însuși s-a ocupat în mod tematic de acest context, mai ales în exegeza sa la Psalmul 127¹³ (tradus și editat de G. Gloege: M. Luther, *Von der Menschwerdung des Menschen. Eine akademische Vorlesung über den 127. Psalm*, 1940) precum și în importanța sa „Disputation über den Menschen” (*De homine*) din anul 1536¹⁴ (WA 39,1,175 ș.u.), pentru care voi apela în primul rând la analiza adânc inovatoare a teologului specialist în teologie sistematică (mort între timp) G. Ebeling¹⁵. Luther a putut formula astfel – printre altele în atașament antitetice la formula teologiei vechi grecești și nădejdea ei de mântuire: Dumnezeu a devenit om în Hristos, pentru ca omul să devină divin, a fost ridicat din efemeritate în sfere veșnice, pure, ale esenței dumnezeiești¹⁶: Hristos S-a făcut om pentru ca dumnezeii cei mândri și corupți, pentru ca omul care s-a transformat pe sine în zeu – să devină un om mai adevărat și de asemenea mai binecuvântat.

Însă se poate de asemenea deduce din ușor accesibila și foarte consistenta „Predică despre fapte bune” din anul 1520¹⁷, ce consecințe deduce Luther în mod neobosit: acolo unde chestiunea cu privire la mântuire este considerată a fi decisă „în Hristos”, acolo unde omul se știe însușit în credință, acolo se dezvoltă libertatea în slujire, care uită de sine, față de creaturi; acolo acțiunea umană este marcată de universalitate respectiv de un lumesc adevărat pentru că sunt depășite limitele – atât de importante pentru Evul Mediu apusean - între „sfânt” și „profan” și tot ceea ce contează este că acțiunea noastră se întâmplă *din credință în dragoste*.

Acolo unde chestiunea mântuirii este considerată a fi decisă în credință, acolo acțiunea este marcată de spontaneitate, căci nu mai este nevoie de învățătură sau de regulă pentru „fapte bune”, ci ceea ce cineva are în fața sa, aceea este de făcut – totul este făcut bine și cu plăcere.

Acolo unde întrebarea despre mântuire este considerată a fi decisă, acolo există cu adevărat ceva precum „evidența eticii”, sensul maturizării și eivdențierea cerințelor morale, așa cum se poate explica potrivit lui Luther din următorul exemplu al „carnalității grosiere”: „Când un bărbat (sau o femeie) presupune că celălalt găsește la el dragoste și plăcere și crede cu tărie – cine îl învață pe acesta cum ar trebui să se comporte, ceea ce face, și zice, ce ar trebui să gândească și când ar trebui să tacă? Singură încrederea îl învață toate acestea și multe altele, ceea ce este necesar. Astfel pentru el nu există diferență în privința acțiunilor: el le face pe cele mari, lungi și multe la fel de cu drag precum pe cele mici, scurte și puține și invers, iar aceasta cu inimă veselă, cu pace, sigur că este un muncitor cu totul liber”¹⁸.

Acolo unde chestiunea cu privire la mântuire este considerată a fi decisă, acolo acțiunea poate să se știe eliberată de meritocrație și de gânduri legate de succes; nu poate fi deraiată de repulsie, insuccese, suferință, căci „sub patima” care dorește să ne despartă de El (Gott) precum un zid, „precum un perete, El stă ascuns și de uită la mine și nu mă lasă”¹⁹.

¹³ Tradusă și editată de G. Gloege: Martin Luther, *Von der Menschwerdung des Menschen. Eine akademische Vorlesung über den 127. Psalm*, 1940.

¹⁴ WA 39, 1, 175 ș.u.

¹⁵ G. Ebeling, *Disputatio De homine* (= Lutherstudien II, 1-3), Tübingen, 1977. 1982. 1989.

¹⁶ Faptul că antitetica nu este de absolutizată sau, altfel spus, că □♣❖♦✕✗☞☛ (atât de scumpă Ortodoxiei răsăritene) nu este cu totul străină gândirii lui Luther, a permis cercetării finlandeze a lui Luther (T. Mannermaa printre alții) să releve acest lucru; vezi de asemenea R. Flogaus, *Theosis bei Palamas und Luther. Ein Beitrag zum ökumenischen Gespräch*, Göttingen 1997.

¹⁷ În selecția din Luther (precum nota bibl. 1), vol. 1, 38-149 = WA 6, 196-276. Luther a scris către un prieten, la scurtă vreme după ce el a început munca la acest text: „Dacă voi progresa tot așa, atunci acesta va fi cu siguranță cea mai bună carte a mea”. Aceasta se poate înțelege și astăzi, probabil de asemenea pe baza extraselor redată mai sus!

¹⁸ „Zum sechsten” (precum nota bibl. 17, 45-46.).

¹⁹ *Ibidem* („Zum siebenten” [47]).

În sfârșit, acolo unde chestiunea mântuirii este considerată a fi decisă, potrivit lui Luther, activitatea umană este eliberată spre adevărată lipsă de interes și strictă obiectivitate, în gândul că: „Dumnezeu meu mi-a arătat oameni nevrednici, condamnabili, fără toate realizările mele, curați din mila dată prin și în Hristos, plini de bogăția întregii pietăți și fericiri, încât am înțeles că pe mai departe nu am nevoie de nimic altceva decât să cred. Un astfel de tată îmi doresc, Care m-a umplut cu bunurile sale îmbelșugate, dar și liber, fericit și liber să fac ceea ce este plăcut Lui și pentru apropiații mei să devin un Hristos, așa cum Hristos a devenit al meu, și să nu fac mai mult, căci ceea ce văd că este util și binecuvântat, căci eu prin credința mea le am pe toate destul în Hristos”²⁰.

Un ultim gând: Care este situația cu gama și aria de aplicabilitate a celor spuse, cu relevanța politică și socială a acestora? Doar când aceasta ar exista fără nicio îndoială, s-ar vorbi cu seriozitate despre responsabilitatea față de *lume* a credinței.

Acum, potrivit unui model de explicare larg răspândit, ar trebui ca răspunsul să fie negativ. Nu doresc să mă aplec acum asupra pregătirii acestuia, ci doar să mă opresc la forma finală preliminară. Este vorba aici în primul rând despre tipul de explicare legat de numele lui Erich Fromm și Herbert Marcuse²¹. Luther ar putea fi inclus în categoria unui învățător al unei religii autoritare respectiv ca întemeietor al acelei schizofrenii (Bewußtseinspaltung) tipic germane a libertății interioare și recunoașterea unui sistem de constrângere intern.

Această explicație cu siguranță că nu vine întâmplător sau din frivolitate. Însă aceasta are de-a face mai mult cu istoria politică și istoria spiritului Germaniei și cu aceasta în orice caz de departe cu istoria efectului lui Luther decât cu intențiile acestora. Acest fapt se poate recunoaște în aceea că Luther, în timpul vieții sale, nu a lăsat niciun domeniu de importanță pentru comunitate, față de care (în parte sau în mod repetat) el să nu fi luat poziție ca teolog, îngrijitor de suflete sau sfătuitor. Iar aceasta nu este o întâmplare sau ceva de la sine înțeles, ci pentru aceasta există în scrierile lui Luther o fundamentare foarte clară.

Acum că mă apropii de final, doresc să indic din nou – pentru control și aprofundare – o trimitere bibliografică. Luările de poziție fundamentale ale lui Luther față de problematica pe care am dorit să o avem aici în vedere – este vorba de mult discutata și adeseori greșit înțeleasă „învățătură despre două împărății sau două regimente” – se găsește cel mai succint în două scrieri: pe de o parte în « Despre autoritățile seculare, câtă ascultare le datorăm » („Von weltlicher Obrigkeit, wieweit man ihr Gehorsam schuldig sei”), din anul 1523 (aici este așadar vorba de dreptul și limitele ascultării față de autorități); pe de altă parte în așa-numita Predică școlară (pe nedrept mult mai puțin luată în considerare în acest context) din anul 1530 („O predică ce ar trebui să țină copiii atașați de școală”²²). Această scriere – adresată orașului imperial liber Nürnberg și nu concepută ca o „oglină pentru prinți” cum a fost cazul mai cunoscutei scrieri din 1523 despre autoritățile seculare – prezintă un mare interes nu în ultimul rând datorită poziției diferențiate față de autoritatea seculară.

Dar să trecem la lucruri concrete. Cine citește toate acestea citate înainte și referirile lui Luther cu privire la chestiunile politice și sociale ale timpului său sau citește cele două texte amintite mai sus din anii 1523 și 1530, acela nu va găsi nimic legat de „schizofrenie”, de efort spre distanță „internă” și „libertate”, așa cum ea a fost și este adesea numai completarea negativă a libertății interioare” însă probabil că va simți că credința, așa cum o înțelege Luther, interpretează în mod nou ordinea de drept lumească și o fundamentează „spiritual.” Fir conducător este porunca iubirii și așa-numita regulă de aur („Ci toate câte voiți să vă faceți vouă oamenii, asemenea și voi faceți lor!”; Matei 7, 12). Această regulă de aur se dovedește a fi atât o regulă a rațiunii cât și a Evangheliei. Sau altfel spus: între dragoste și rațiune nu există contradicție *principală*. Acolo unde fiecare urmează regula de aur, acolo decid de la sine dreptatea și adevărul. Dragostea ca „maestră peste toate legile” și „împlinirea” ei are grijă ca Hristos să nu aștepte ca toți oamenii să acționeze rațional și spre interesul tuturor, adică după regula de aur. El începe mai degrabă să facă spontan ceea ce este rațional pentru toți și ceea ce slujește

²⁰ Așa spune o altă mare scriere a lui Luther din același an 1520 *Despre libertatea omului creștin (Von der Freiheit eines Christenmenschen)* (Zum siebenundzwanzigsten [precum nota bibl. 17, 259-260. = WA 7, 35f.]) întru totul în sensul predicii noastre.

²¹ În acest sens este de recomandat cartea lui Fromm, *Psychoanalyse und Ethik* (titlul original în engleză este: *Man for himself*; ediția germană a apărut la Stuttgart, 1954) și *Psychoanalyse und Religion* (ediția germană, Konstanz, 1966) precum și cea a lui Marcus, *Ideen zu einer kritischen Theorie der Gesellschaft* (ediția a doua Frankfurt/M. 1969, mai ales p. 59-82).

²² WA 30, vol. 2; ușor accesibilă în mai devreme laudată casetă Luther a editurii Insel, vol. 5, 90 (91)-139; acolo în vol. 4, 36 (37)-84 (= WA 11, [229] 245-281), inclusiv „scrierea către stăpânirea lumească.”

libertății, chiar dacă aceasta costă multe jertfe. El face aceasta pentru că Dumnezeu nu se mulțumește cu vechea creatură căzută, ci dorește să introducă o nouă creatură.

În această perspectivă, la Luther există spațiu liber pentru acțiunea uniformă, orientată spre Dumnezeu ca și Creator și Mântuitor, care, așa cum am spus, la Luther este descrisă prin modelul celor „două împărății și regimente ale lui Dumnezeu.” Hristos știe să *facă diferență* între acestea două, însă nu să le *despartă*²³: Pentru El și Persoana Lui, El aparține sferei stăpânirii spirituale a lui Dumnezeu și prin aceasta nu se opune, potrivit Evangheliei, răului (vezi Mt 5, 39). În legătura Sa cu lumea și semenii, inclusiv necreștini, aparține regimentului lumesc al lui Dumnezeu și Se ocupă aici, condusă de porunca iubirii, rațiune și fantazie, în caz serios însă de asemenea de dragul aproapelui și spre limitarea strădaniilor destructive ale răului, ceea ce înseamnă a împiedica să ajutăm ca cei slabi să fie în mod regulat prada celor puternici și ca dreptul pumnului celui mai tare să fie valabil, puterea autorității, și urmează prin aceasta porunca lui Dumnezeu (vezi Romani 13, 1-4). În vreme ce în regimentul spiritual Dumnezeu conduce prin cuvântul Său, deci fără de forță, de regimentul lumesc ține slujirea judecătorilor, apărătorilor, scriitorilor, a școlilor. Acestei slujiri diverse îi slujește experiența și promovarea dreptății și libertății pe pământ. Luther subliniază foarte clar prioritatea slujirii judecătorilor, scriitorilor și școlilor în fața „dreptului pumnului”. Cu alte cuvinte el vede folosirea forței, a utilizării « sabiei » doar ca „ultimă posibilitate” (*ultima ratio*) pentru cazuri serioase, în vreme ce în rest rațiunea ar trebui să fie cea care să guverneze. Aceasta este exprimată cu o claritate de dorit în „Predica despre școală”! Persoanele din slujirea judecătorilor și scriitorilor ar trebui să supravegheze ca „oamenii” cu drepturile care le-au fost date de către Dumnezeu „sunt în siguranță” (pot să le folosească în siguranță). Ei sunt prin misiunea lor piatra din capul unghiului și temelie libertății lumești pe pământ. Slujirea sabiei este (potrivit Romani, cap. 13) întemeiată de Dumnezeu și totuși în același timp (potrivit I Petru 2, 13) o ordine omenească, în măsura în care oamenii sunt obligați să împiedice ca regimentul lumesc să nu decadă într-un „nivel animalic”. În mult discutata, mai ales în ultima vreme „Dispută circulară despre dreptul rezistenței împotriva adevărului” (în legătură cu Matei 22, 21 [„Dați deci Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu”]) din 9 mai 1539²⁴, dar de asemenea și în cea de-a doua parte a „predicii despre școală” din 1530 Luther stabilește fără echivoc că fiecare cetățean este „membru al autorității” pentru că el are co-responsabilitate pentru regimentul cel drept.

Slujirea predicatorială care își are cinstea incomparabilă în corelarea ei cu viața veșnică, poartă în același timp co-responsabilitatea pentru ca regimentul lumesc să-și ia în serios misiunea sa din partea lui Dumnezeu pentru viața trecătoare. „Căci toate lucrările acestui nivel acționează și aparțin doar acestei vieți temporare, trecătoare, spre a păstra corpul, soția, copilul, casa, averea, onoarea și tot ceea ce aparține nevoilor acestei vieți. Imediat ce viața veșnică o depășește pe cea vremelnică imediat slujirea predicatorială trece peste slujirile lumești; aceasta înseamnă: acestea sunt precum o umbră pentru corp. Stăpânirea lumească este o imagine, umbră și simbol al stăpânirii lui Hristos”²⁵. De aceea, pentru Luther este de la sine înțeles că și în predici se poate lua poziție față de acele chestiuni care intră în aria de sarcini a regimentului lumesc. De aceasta ține, printre altele, grija față de săraci și cerșetori, școlile și universitățile, războiul, distrugerea sau amenințarea libertății.

„Încredere în credință” și „responsabilitatea față de lume” – sunt pentru Luther, așa cum s-a arătat, indisolubil legate. Actualitatea deosebită a abordării social-etice a lui Luther care a fost discutată la urmă, învățătura sa despre „două împărății și regimente” mi se pare a consta în faptul că el poate să arate moduri în care credința creștină a fost și poate să fie luată în serios în responsabilitatea ei în perioada *postcreștină*. În abordarea lui Luther a fost întotdeauna cuprinsă nevoia ca impulsul credinței să fie tradus într-un argument al rațiunii pentru a putea acționa politico-social.

Mă întreb dacă toate acestea vor trezi interes în România? Sunt sigur că pe Aurel Jivi l-ar fi interesat în mod deosebit. Ne lipsește mult. Fie ca el să se odihnească în pacea lui Dumnezeu!

Traducerea din germană de Pr. Lect. Dr. Daniel Buda

²³ Joc de cuvinte în limba germană: *unterscheiden* = a face diferență; *scheiden* = a despărți; a separa (n. trad.).

²⁴ WA 39, 2, 39-90.

²⁵ Din *Predigt, daß man Kinder ...*, începutul părții II (precum nota bibl. 22), 116.